

Rada Główna
Nauki i Szkolnictwa Wyższego

**WYZWANIA STOJĄCE PRZED SZKOLNICTWEM
WYŻSZYM**
/z perspektywy polityki publicznej/

Wyzwania strategiczne

Prof. Jerzy Woźnicki

Kongres Rozwoju Edukacji
Szkola Główna Handlowa
Warszawa, 19 listopada 2015 r.

WPROWADZENIE

- Motywacja:
 - Ułatwienie myślenia o uwarunkowaniach teraźniejszości i przyszłości szkolnictwa wyższego w perspektywie integrującej zróżnicowane wątki
- Intencja:
 - Przedstawienie przeglądu rysujących się wyzwań w sposób systematyczny i syntetyczny, z uwzględnieniem grupowania i agregacji problemów
- Kontekst:
 - Zdynamizowanie publicznej debaty programowej w 2015 r. oraz zmiana władz RP

1. Założenia koncepcyjne i metodyczne prezentacji

- perspektywa polityki publicznej
- przeglądowy charakter referatu
- odwoływanie się do krajowych opracowań strategicznych z ostatnich lat: ministerialnych i środowiskowych, opracowanych przez podmioty najbardziej reprezentatywne
- uwzględnienie uwarunkowań międzynarodowych, w tym zwłaszcza europejskich
- własny, autorski wybór zagadnień i układ prezentacji obejmujący diagnozę, prognozę i syntezę
- założenie selekcji i grupowania problemów: zasada grup pięcioelementowych i dominacji prognozy (przyszłości)

2. Główne opracowania wykorzystane jako bazowe (KRASP, FRP, RGNiSW, MNiSW)

- *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego 2010-20; projekt środowiskowy opracowany przez FRP dla Konsorcjum z udziałem KRASP, poddany debacie publicznej i poparty lub przyjęty m.in. przez KRASP, RGNiSW, KRZaSP i innych partnerów w latach 2009-11*
- *Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r., opracowany przez FRP dla KRASP i przyjęty przez Zgromadzenie Plenarne Rektorów w I połowie 2015 r.*
- *Program rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki na lata 2015-30 oraz Program Umiędzynarodowienia Szkolnictwa Wyższego; dokumenty opracowane i ogłoszone przez MNiSW w II połowie 2015 r.*

3. Inne wykorzystane opracowania programowe

5

- Raporty własne RGNiSW (nowa forma działalności Rady od 2014 r):
 - Problematyka odbiurokratyzowania systemu kształcenia, w tym KRK, z uwzględnieniem treści regulacji i stosowanych praktyk, pod redakcją Zbigniewa Marciniaka, Warszawa, luty 2015 (raport nr 1/2015)
 - Inwestycje w infrastrukturę badawczą w polskich uczelniach, instytutach badawczych i instytutach PAN, pod redakcją Janusza Igrasa oraz Mariana Szczerka Warszawa, luty 2015 (raport nr 2/2015)
 - Studia doktoranckie i mobilność młodych naukowców, pod redakcją Andrzeja Sobkowiaka, Warszawa, kwiecień 2015 (raport nr 3/2015)
- „Analiza współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje.” - raport opracowany przez FRP-ISW w 2015 r. dla Ministrów i Konferencji Rektorów z obu naszych krajów

4. Pozostałe propozycje o charakterze programowym

6

- Dokumenty Komitetu Kryzysowego Humanistyki Polskiej, a w tym Postulaty Programowe
- „Pakt dla nauki, Obywatelski projekt zmian w nauce i szkolnictwie wyższym w Polsce.” Opracowanie zbiorowe pod redakcją A. Muszewskiej, Ł. Niesiołowskiego-Spanò, A. Pieniądz, 2015
- Opracowanie programowe z 2015 r. Kancelarii Prezydenta RP B. Komorowskiego pod red. Min. O. Dziekońskiego pt. „Postulaty zmian zwiększających innowacyjność polskiej gospodarki” oraz inicjatywa ustawodawcza Prezydenta (projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z wspieraniem innowacyjności)

4. Pozostałe propozycje o charakterze programowym - dok.

- Wydawnictwo Rady Głównej Instytutów Badawczych pt. „*Polska gospodarka w 2020 roku – szanse i zagrożenia.*”
- Raport FRP-ISW pt. „*Ochrona własności intelektualnej w kontekście naruszania praw w tym zakresie*”. (Analiza uczelnianych regulaminów własności intelektualnej ze wskazaniem dobrych praktyk)
- Poradnik opracowany przez Urząd Patentowy RP pt. „*Regulaminy zarządzania własnością intelektualną w szkołach wyższych w świetle znowelizowanej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*”, 2014
- Projekt Fundacji na rzecz Nauki Polskiej „*Międzynarodowe Agendy Badawcze*”

5. Podstawowe kryteria grupowania problemów przyjęte w prezentacji oraz jej struktura¹

- I. **DIAGNOZA - wyzwania i problemy odniesione do oceny aktualnego stanu i istniejących uwarunkowań działania uczelni**
 - *systemowe warunki dotyczące funkcjonowania szkół wyższych – uwarunkowania wewnątrz-systemowe*
 - *warunki wynikające z otoczenia uczelni – uwarunkowania zewnątrz-systemowe*
- II. **PROGNOZA – wyzwania i problemy formułowane z odniesieniem się do oczekiwanych uwarunkowań zmieniających się w przewidywalnej przyszłości w obszarach:**
 - kształcenie i nowa służebność społeczna
 - badania naukowe i relacje z otoczeniem
 - rozwiązania regulacyjne o charakterze zarządczym typu good governance
 - finansowanie procesu kształcenia w uczelniach
 - umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego
- III. **SYNTEZA: wyzwania związane z osiągnięciem oczekiwanego stanu w szkolnictwie wyższym**

¹Przyjęto zasadę wyróżnienia pięciu elementów w strukturze poszczególnych grup i podgrup problemowych

I. DIAGNOZA - wyzwania i problemy odniesione do oceny aktualnego stanu i istniejących uwarunkowań działania uczelni

- **Systemowe warunki dotyczące funkcjonowania szkół wyższych – uwarunkowania wewnętrzne-systemowe**
 - odpowiedzialność za różne typy szkół wyższych rozdzielona na różne ministerstwa (nadmierna branżowość systemu i deficyt planowania strategicznego w obszarze polityki publicznej); brak utrwalonej praktyki i odpowiednich narzędzi do monitorowania stanu systemu i badań komparatywnych
 - niedostateczne zakorzenienie się kultury myślenia i działania strategicznego w uczelniach (fragmentaryczność realizowanych zamierzeń, niedostateczny sposób diagnozowania stanu uczelni i wdrażania własnych planów strategicznych przez instytucje szkolnictwa wyższego)
 - nadkolegialność i inne deficyty rozwiązań systemowych ograniczające efektywność i skuteczność zarządzania uczelniami, w szczególności w sprawach kadrowych, a także reguł nadzoru instytucjonalnego
 - wadliwość ideowa i koncepcyjna wdrożenia dwustopniowej struktury studiów w formułach zgodnych z celami Procesu Bolońskiego w niektórych uczelniach oraz zbiurokratyzowanie procesów wprowadzania KRK
 - niedostateczny poziom udziału wydatków na B+R i spadający w ostatnich latach udział publicznych wydatków na szkolnictwo wyższe w PKB – brak wiarygodności zapowiedzi budżetowych.

I. DIAGNOZA - wyzwania i problemy ...

- ▶ **Warunki wynikające z otoczenia uczelni – uwarunkowania zewnętrzny-systemowe**
 - ▶ prognozy demograficzne przewidujące m.in. spadek liczby studentów (w wieku 19–24 lata) w kolejnych latach, w warunkach niedorozwoju systemu LLL i rozwiązań typu RPL
 - ▶ bariery ograniczające możliwości większego umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego i otwierania się uczelni na międzynarodowy rynek edukacyjny i współpracę naukową
 - ▶ relatywne przesycenie rynku pracy podażą osób z wyższym wykształceniem, w tym tych o najwyższych kwalifikacjach, w stopniu wyprzedzającym wzrost popytu – uwarunkowania obiektywne
 - ▶ relatywne zmniejszenie się w społeczeństwie poczucia korzyści na rynku pracy z wyższego wykształcenia, (zmniejszanie się postrzeganej stopy zwrotu z wyższego wykształcenia, co wskazuje na nasycanie się rynku osobami z wyższym wykształceniem) – percepcja społeczna pogarsza się
 - ▶ utrzymujący się niedorozwój kultury współpracy i wiarygodności wzajemnej we współdziałaniu uczelni z ich otoczeniem biznesowym – niedorozwój kapitału społecznego.

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy formułowane z odniesieniem się do oczekiwanych uwarunkowań zmieniających się w przewidywalnej przyszłości

w obszarze kształcenia i nowej służebności społecznej

- rozszerzanie służebnej roli uczelni względem społeczeństwa, wdrożenie RPL i rozwój systemu LLL z rolą uczelni jako integratora procesu uczenia się przez całe życie, lepsze przygotowywanie absolwentów do działania na konkurencyjnym rynku pracy
- rewolucja technologiczna i nowoczesne formy kształcenia:
 - zmiany w strukturze programów studiów
 - nowe podejście do prowadzenia „tradycyjnego” przedmiotu: kształcenie „odwrócone” (flipped education)
 - kształcenie ukierunkowane problemowo i oparte na projektach (PBL: problem-based learning ↔ project-based learning)
 - ewolucja w spojrzeniu na kształcenie oparte na badaniach (RBE)
 - Massive Open Online Courses (MOOCs)

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy ...

w obszarze kształcenia i nowej służebności społecznej – dok.

- ▶ zmiana w modelu działania PKA i akredytacji, w kierunku dominacji funkcji ewaluacji jakości kształcenia, z włączeniem do systemu instytucji akredytacji środowiskowej
- ▶ wzrost wymagań egzekwowanych wobec studentów przez jednostki podstawowe prowadzących do większej selekcji i podniesienia jakości studiów i prestiżu dyplomów
- ▶ powiązanie zasady powszechnego i równego dostępu do wykształcenia z polityką zapewniającą właściwe relacje pomiędzy liczbą absolwentów studiów I, II stopnia oraz liczbą doktorantów i promowanych doktorów

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy ...

w obszarze badań naukowych i relacji z otoczeniem

- ▶ wymagania efektywnego wykorzystania nowej bazy kształcenia doktorantów oraz badań naukowych: konieczność odmładzania/wymiany kadry naukowej z udziałem młodych naukowców z zagranicy
- ▶ zmiany w zakresie rozumienia pojęcia i struktury dyscyplin naukowych oraz modernizacja ścieżek awansu naukowego oraz zmiany w modelu studiów doktoranckich
- ▶ dywersyfikacja instytucjonalna w szkolnictwie wyższym, z utworzeniem grupy uniwersytetów badawczych, a z czasem wyłonienie się uczelni flagowych
- ▶ bliższe powiązanie systemu szkolnictwa wyższego ze sferą B+R
- ▶ wprowadzenie systemu skutecznych zachęt do powrotu do kraju dla absolwentów i młodych naukowców z Polski

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy ...

w obszarze rozwiązań regulacyjnych o charakterze zarządczym typu „good governance” – na poziomie systemowym

- wprowadzenie nowej kultury regulacyjnej, w tym legislacyjnej, w ramach reguł partnerstwa z reprezentatywnymi, środowiskowymi instytucjami przedstawicielskimi
- selektywna deregulacja i odbiurokratyzowanie szkolnictwa wyższego
 - stosowanie dobrych praktyk legislacyjnych
 - podniesienia rangi statutu jako źródła prawa
- upowszechnienie zasady operacjonalizacji, w tym budżetowania i wdrażania aktualizowanych na bieżąco strategii rozwoju w uczelniach wraz z zasadą okresowego raportowania stanu
- konsolidacja instytucjonalna w szkolnictwie wyższym, prowadząca do agregacji zasobów, integracji kadry i usuwania redundancji organizacyjnych
- zapewnienie większych możliwości uelastyczniania i racjonalizacji zarządzania kadrami, a w tym polityki kadrowej w uczelniach (także wobec kadry akademickiej) dla poprawy realizowalności misji i celów uczelni

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy ...

w obszarze rozwiązań regulacyjnych o charakterze zarządczym typu „good governance” – na poziomie instytucjonalnym

- ▶ zmiany w modelach zarządczych:
 - odrębność zasad i harmonizacja „governance” w obszarze misji z „management” w sferze zasobów
 - wprowadzenie uczelnianych rad powierniczych, z powierzeniem im współodpowiedzialności za nadzór zewnętrzny oraz współudziału w powoływaniu rektora uczelni
 - ograniczenie nadmiernego wpływu organów kolegialnych na zarządzanie uczelniami
 - zapewnienie wydzielonego zakresu wyłącznych kompetencji konwentowi uczelni, przywrócenie egzekwowanych wymogów wynikających z norm etyki zawodowej i etosu nauczyciela akademickiego oraz dyscypliny pracy
 - zapewnienie obecności kadry akademickiej w uczelni i dostępności dla studentów
 - wprowadzanie mechanizmów etatyzacyjnych na szczeblu uczelni

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy ...

w obszarze finansowania procesu kształcenia w uczelniach

- osiągnięcie poziomu nakładów zgodnie z zasadą 4x1%, co pozwoli osiągnąć wzrost nakładów jednostkowych na kształcenie i badania ; odwrócenie negatywnego trendu udziału wydatków publicznych względem PKB na szkolnictwo wyższe
- wprowadzenie nowych, bardziej konkurencyjnych rozwiązań w systemie finansowania studiów ze środków publicznych (kontrakty, wydłużenie perspektywy performance based financing etc) z ustanowieniem dedykowanej agencji rządowej,
- zracjonalizowanie analitycznej reguły decyzyjnej, tzw. algorytmu rozdziału dotacji podstawowej pomiędzy uczelnie
- wprowadzenie rozwiązań dopuszczających udział środków publicznych w finansowaniu studiów stacjonarnych w uczelniach niepublicznych spełniających wysokie kryteria jakościowe zgodnie z zasadą konwergencji sektorów, być może poprzez wprowadzenie stypendium na czesne
- otwarcie debaty nad wprowadzeniem zasady współpłaty za studia z uprzednim wdrożeniem powszechnej dostępności kredytów i pożyczek studenckich

II. PROGNOZA - wyzwania i problemy ...

w obszarze umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego

- ▶ pozyskiwanie przez uczelnie renomowanych akredytacji międzynarodowych i w ślad za tym, zdolnych studentów z bardziej rozwiniętych krajów
- ▶ utworzenie Polskiej Agencji Wymiany Akademickiej
- ▶ upowszechnienie kształcenia obcojęzycznego i kulturowych wymogów internacjonalizacji uczelni
- ▶ wzrost prestiżu polskich uczelni w kraju i za granicą oraz poprawa pozycji międzynarodowej polskiego szkolnictwa wyższego z uwzględnieniem pozycji uczelni w uznawanych rankingach międzynarodowych
- ▶ internacjonalizacji badań naukowych we współdziałaniu z renomowanymi zespołami naukowymi z zagranicy

III. SYNTEZA: wyzwania związane z osiągnięciem oczekiwanego stanu w szkolnictwie wyższym, potwierdzonego przez wymierne wskaźniki

Zasadnicze deskryptory oczekiwanego stanu w szkolnictwie wyższym: propozycja!

- Osiągnięcie oczekiwanego, zapowiedzianego poziomu i zakresu finansowania budżetowego i parabudżetowego studiów i sfery B+R
- wprowadzenie w uczelniach nowych podmiotów wyposażonych w konkretne kompetencje zarządcze wraz ze wzmocnieniem pozycji organów jednoosobowych
- selektywna deregulacja prowadząca do wzrostu realnej autonomii i odpowiedzialności uczelni
- osiągnięcie wskaźników potwierdzających wyższe oceny zewnętrzne stopnia przygotowania absolwentów do działania na rynku pracy
- poprawa wskaźników umiędzynarodowienia; m.in. awans ustanowionych w przyszłości uczelni badawczych na założone, wyższe pozycje w rankingach międzynarodowych

DZIĘKUJĘ BARDZO!